

Bibliotheca Rhetorum

In Quo Orationes Sacrae, & Panegyricae

Le Jay, Gabriel François

Ingolstadij, 1726

Ludovico Magno Pacifico Victori. Oratio II.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71028](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-71028)

nimirum parùm utiles amicos, quos liceat hostes
contemnere: ac pares orbi tuas unius vires, quas
Ludovici dirigat prudentia, Cœli Providentia
sustentet.

Oratio habita Anno M. D. C. XCII.

**LUDOVICO
MAGNO
PACIFICO VICTORI
GRATULATIO
ORATIO II.**

Quod dinturnum laboriosumque navigationis cursum expertis contingere solet, ut assecuti porum feliciter exantatos labores variosque periculorum casus non sine voluptate aliquâ meminerint; hoc sibi hodie longo gravique defuncta bello, & optatum Pacis adepta munus Europa tota gratulatur; Illustrissimi, Amplissimi Senatores, cæterique Auditores ornatissimi.

Redijt enimverò postliminio revocata tandem amica Pax, audita Superis pia populorum vota, & infestæ bellici incendij faces extinguuntur. Metum securitas, perturbationem quies, lætitia mœrorem deinceps excipiet; & tristes funeiti belli ruinas tranquillæ Pacis comes felix rerum copia postmodum compensabit.

Gra*

Gratias igitur tibi primū inmortales, Regum custos moderatōrque Regnorum Deus; à quo cœlestē Pacis munus profectum est: iūum illud beneficium est totum, quod nemo præter te generi hominum impertit; Tu belli unus Pacisque arbiter, illud, si placuit reos plectere, scelerum æquus ultor immittis; hanc populorum labores miseratus, indulges. Tu nōti solus, quā parte corda Principum facile inflectantur; &, quos æterno consilio sœvire discordibus animis permisisti, mutuam eosdem, cūm libitum est, in concordiam reducis.

Atenim quem sibi pacis ministrum selegit in terris Deus? cuius in restinguendo bellici furoris incendio usus est manu? quis inspirante illo relvantem Europam ad certas expectati fœderis conditiones adduxit? Jam sensisti quem velim, Auditores, quæ dicturus sum, occupātis: video conversos omnium oculos in imaginem Regis invictissimi; cuius munificæ liberalitati Pacem acceptam meritō referimus.

Gratulemur enimverò conciliatori tanti munieris Ludovico: prædicemus beneficam largientis manum: &, dum nostra omnium cumulata vota, perenne, si quod & nobis esse potest ejusmodi, animi memoris ac grati monimentum existat.

Quanquam nos aliò vocant studium & voluntas optimi Principis: gratulationes nostras ijs impendi rebus postulat, quibus, in conciliandâ Pace, suas ipse curas, solicitudines ac gloriam totus impedit. Agite igitur, convertāmus animos, quod Pacis consilia voluntatēque contulit Ludovicus. Gratulemur Religioni primū, quæ tot tāmque gravibus in Galliâ nostrâ multos per annos jaētata casibus, hodie tandem felicibus Ludovici Magni auspicijs triumphat; & omnis deinceps periculi secura expectatæ Pacis in præsidio conquiescit. Gratule-

rulemur deinde Europæ toti, quæ Principis optimi beneficio, funetissimos, quos lugebat jamdiu, & lugere adhuc non deitisset, armorum tumultus beatæ Pacis tranquillitate commutavit.

Sic est, Auditores, neque vereor, ne quis mihi non assentiatur, cùm sim nihil dicens, quām quod in ijs, quas pro conseclâ feliciter Pace scripsit, litteris Ludovicus ipse palam consignavit. Adverte igitur animum, & totam orationis seriem ordinemque cognoscite. Dum studere Paci tam impensè visus est Ludovicus, Religionis securitati ac gloriæ consuluit: hoc primum; Europæ totius commodis ac tranquillitati laboravit, hoc alterum.

Vidit enimverò Rex sapientissimus idem ac religiosissimus, quandiu sæviret armorum furor, vix futurum, ut Religio, quam ipsi pepererat in regno suo gloriam, eâ gauderet constanter aut sine metu: & Hæresi profligatae spem super aliquam resurgendi auctoritatem: sustulit Religioni causam metus, spem Hæresis omnem constanti Pace Ludovicus excidit; hæc erit orationis pars prior. Sensit Princeps optimus præteritis Europam cladibus non modò exsaturatam non esse, sed funestam bellandi libidinem etiam in dies irritatam & accensam magis; cepit Ludovicum commiseratio publicæ calamitatis, &, quod tot viatorijs ac triumphis non potuit assequi, id liberaliter concessâ Pace perficiendum putavit; hoc posteriore Orationis parte conficiam. Quod utrumque, quām facile mihi videor demonstraturus, tam erit, Auditores, vobis in promptu, quantum Pacifico Victori Religio, quantum Europa debeat, facere conjecturam.

I. PARS.

I. P A R S.

Ac primò quidem, ut intelligatis, Auditores, quantum Religioni beneficium Rex Pacificus contulerit, repetite, quæso, memoriâ, quibus tandem facibus fatale bellum ante annos decem exarserit. Triumphabat in Galliâ sapientissimi Regis auctoritate Religio, & in pristinam restitua dignitatem libertatis suæ viridici assertorique applaudebat. Pulsâ scilicet Hæresis honoribus quos occupârat, pro-pugnaculis dejecta, spoliata templis, toto regno proscripta, denique lethiferum experta vulnus extremo confecta spiritu videbatur,

Tamen illa, quis crederet? vel inter istas rerum suarum angustias non est oblita solitæ ferocitatis; ausa est animos resumere, colligere succisas vires, suscitare fortunæ melioris expectationem; & quod jure amiserat, illud velle contra fas recuperare. Tum verò perniciosa machinari consilia cogitare vim apertam, meditari prælia, & se ad cruentum, si quod unquam exitisset, bellum accingere.

Interim excedendum illi fuit nihilominus cum ignominia Regni finibus; etenim non aderant opes quibus niteretur; non Principes quorum auspicijs bella gereret: non armati mutuam in perniciem cives, quorum gladijs conjuratis uteretur. Principis maiestas ac veneratio, insitus omnium animis in illum amor, constans Gallorum & avita pietas, omnem aditum ac spem Regni domesticis, ut olim dissidijs turbandi præcludebat.

Quod non habebat domi, quæsivit foris: nam sive resides populorum animos pigeret longioris otij; sive rerum Galicarum æmulatio sparsisset jampridem discordiarum semina: sive illustriorem Religioni triumphum providus futuri ac dispensator Deus adornaret: vidit Hæresis quasi primo im-
petu

petu vires crescere in immensum, vidi paratos ad defensionem suam accurrere populos omnis generis; atque inde majus fibi robur afflari sensit, unde sperandum minus videbatur.

His inflata præsidijs, tam læris omnibus excita-
ta, non ignoratis, Auditores, quibus tandem fini-
bus Hæresis spes & cogitationes terminaret suas?
Parum erat, si vivere obscura ac sine nomine intra
Galliae penetralia fineretur, si legibus suis, ut paulo
antè, ac moribus uti licuisset; si Foro, Castris, Au-
læ, Commercio, unde se ejectam mærebat, de in-
tegro restitueretur. Sed involabat animo in hono-
res quosque amplissimos: sed excitabat è ruinis
ac ruderibus sublata jam ac sepulta superstitionis
impiæ monumenta: sed nova jura, novas immuni-
tates, ampliora privilegia extorquere meditaba-
tur, quorum beneficio erecta deinceps ac secura
volitaret.

Hæc porrò quam erant sedulò meditata, tam
citò peragenda jaclabantur: imminebat scilicet
tempus illud, quo luctuosum toti Galliae exitium
portendebatur; atque ut non deesset oraculorum
fides, quæ rei tam novæ tamque incredibili spodus
atque auctoritatem adderet; eruebantur è vetustis,
veridicisque, ut aiebant, yatum monumentis, & sere-
bantur non claram, sed palam; non apud vulgus modò,
sed etiam Principum in aulâ prædictiones; & illæ qui-
dem non obscure, ut ferè accidit, non ambiguæ, non
implicitæ verborum involucris, sed apertæ, sed ma-
nifestæ, sed explicatu faciles; quæ sine circuitione
vel ambage ullâ fatalem rebus Gallicis annum,
penè dixi diem ipsum & horam, designarent. Ni-
hil hic fingo, Auditores, nihil comminiscor; sunt
hæc pervagata quæ dixi; scilicet his nugis ac som-
nijs ludebatur credulitas Europæ propè totius, quam
suas in partes Hæresis scientem ac volentem dicam,
an invitam potius atque insciam pertraxerat.

T

Hæc

Hæc tempestas in quos tandem eruptura videbatur? in quos comparata tot fœdera, tot arma, tot oracula? Scitis, Auditores, in unam Galliam, cui inexpliabile cum Hæresi bellum susceptum erat. *Fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania aduersus Dominum, & adversus Christum ejus. Psal. 2.*

Meministis enim, Auditores, ut securus exortæ tempestatis ac procellæ Ludovicus sine ullâ trepidationis aut metûs significatione retundendis hostium conatibus animum adjecerit; ut datis continuo mandatis per Provincias, quas Præfectorum prudenter ad subitos casus quodammodo præparaverat, populos in partem laboris vocaverit; ut adnitente potissimum studio, dexteritate, vigilantiâ fidelis in primis Administristi, * quem ereptum sibi difficillimis temporibus luxit Gallia, & lugeret gravius hodiéque, nisi paternarum virtutum æmulatores filios reliquisset: meministis, inquam, ut conscripti statim milites; ut comparata etiam ex improviso cuncta ad grave diuturnumque bellum necessaria; ut instructi terrâ marique florentissimi exercitus, qui Europæ conjurantis impetum non sustinerent modò, sed etiam superarent.

Ita munitus ab omni parte Ludovicus, & fiduciâ divini Numinis, cuius causam tuebatur, potissimum recreatus; quâm confidenter bellum ingressus eit! quâm processit in eodem feliciter! quâm æquali rerum secundarum constantiâ illud ad finem usque perduxit! ut primo statim aditu spes infra Etæ inimici Fœderis! ut rete Etæ fraudes, disturbata consilia, retardati impetus ac compressi! Tot inter hostes ex quibus coaluerat metuenda conjuratio, quis eorum non victus iterum atque iterum, aut ubi tandem non victus? Percurrite mecum animis loca singula, quæ cruenti diuturnique bellî quoddam veluti theatrum extiterunt: Iustitate diligenter atractus vallium, nemorum latebras, spatiâ campo-

* D. de Louvois.

rum.

rum. Est aliqua pars uspiam, quæ virtutis Gallicæ monumentis caruerit, aut non insigni aliquâ hostium clade fuerit consignata? Quot captae urbes, quot expugnatæ provinciæ, quanta spoliorum vis ac multitudo relatas toto decennio viatorias loquuntur ac prædicant!

Præclara hæc quidem, Auditores, & tam gloriosa virtuti Gallicæ, quam ipsi Religioni trophy! at neque hæc tamen satis Religionem in tuto collocabant. Vedit hoc Princeps sagacissimus, neque ipsum latuit non esse belli tempus promovendæ Religioni satis idoneum: silere plerumque vel fæstissimas leges in armorum licentiâ, aut earum saltem de robore multum infringi: distrahi alio gravioris belli solitudine attentionem animi, ne ad extirpandas penitus nondum extincti satis mali fibras totus incumbat: Errori fore locum turbas inter ac tumultus, ubi lateret tutius, aut etiam facilius invalesceret: turbatam eo consilio fuisse ab Hæresi Europæ tranquillitatem, ut quod amiserat pace, id, si posset, bello reciperet: denique nunquam firmum satis aut stabile futurum, quodcumque vel Hæresis extinguedæ, vel propagandæ Religionis causâ faceret, nisi Pax solida, constans ac diuurna id ipsum fortius ac tenacius astrinxeret.

Atque hoc fuit, Princeps religiosissime, quod tam ægrè descenderis ad ineunda belli consilia; quod studiosum usque pacis animum ostenderis; quod palam totiusque orbis in oculis professus fueris tam sæpè, aliena semper à bello fuisse tua consilia; neque te impelli ad arma capienda nisi invitum ac reluctantem posse. Non te hostium numerus, non Europæ facies, Galliæ in ruinam ac perniciem conjurata, non dubius atque anceps periculosi Martis exitus perterrituit. Erat vel in ipsâ periculi magnitudine quidpiam, quod avidum laudis

dis animum titillaret: pulchrum erat stare unum adversus omnes; & partarum recens victoriarum memoria spem nescio quam victoriae, novum atque insolitum robur afferebat. At te Religionis studium, cuius ad stabilitatem propagationemque pertinebat alta Pax, multò magis incendebat; hoc volebas unum; hoc unum cogitabas; huc studia, contentiones, vota ferebantur; ut longa pacati regni tranquillitas ultimam operi religioso manum imponi pateretur.

Vos, vos testes appello, Auditores: cùm res Gallicae læram ubique armorum sortem experientur; cùm intactus atque integer ab omni parte Ludovicus victrices copias in Sabaudiam, in Gothalandiam, in Germaniam, in Belgium penitiùs inferret; cùm annis singulis aliqua fieret ad posteriores triumphos accessio: an inflatus prospero rerum exitu aut insolescens victoriâ Ludovicus Pacis voluntatem abjecit? an cessavit offerre illam viatis hostibus; admonere illos bello infelici ut absisterent adhortari, ut amicum potius, quam viatorem experirentur?

Tamen, quis crederet? indociles usque, effratos, intractabiles sentiebat, & quos repetitae clades ad amorem Pacis revocare debuissent, eosdem in propagando bello pertinaciores faciebant.

Principem vidimus, Auditores, quem à nostris partibus alienum esse tantò dolebamus graviùs, quod ad virtutes ejus egregias & partam rebus præclarè gestis gloriam arctissima cum augusto Regum nostrorum sanguine necessitudo accederet. Is, seu non facilè cedunt exulcerati animi, seu efferaunt viri fortes vulneribus suis, & ad eluendum dederunt incitantur; seu pulchrum est superiorem esse suis cladibus, & in adversâ sorte præ se ferre constatiam; is, inquam, Ludovici victorijs ac triumphis irri-

irritatus potius, quam repressus, amissis armorum fato pulcherrimis urbibus ac provincijs, aversam usque à consilijs Pacis voluntatem retinebat.

Tamen quoniam ad felicem Europæ totius concordiam ac tranquillitatem, unde pendebat Religionis securitas, ingens momentum afferebat, si reconciliatus nobis foret, quid faciendum Ludovico fuit, aut potius quid fecit, ut vel invitum ac relutantem ad conditiones Pacis fortissimum Principem adduceret?

Prædicamus in Alexandro dignam triumphatorem Asie excelsitatem animi & magnitudinem, quod invictam Pori constantiam admiratus, eum habere amicum quam hostem maluisset. At quanti est, Auditores, oblatâ vincendi opportunitate ultrò temperasse; obtulisse Pacem, quam imperare potuisse; exarmasse munificentia cognati Principis fortitudinem; &, quem noī aspernandum adversarium expertus eras, huic obsidem pacis fœderisque Nepotem augustissimum, spem Galliæ, hæredem Imperij, in Generum toti orbi jure invidendum tradidisse.

Fruere tamen, nihil moriamur, Princeps fortissime, fruere flagrantissimo illo desiderio Pacis, quod Ludovico Magno Religionis amor & studium inspicant. Dulce nobis est, quod Tu tanto Pietatis commodo avulsus tandem ab inquis partibus, nobiscum arctiori quam antea vinculo conjunctus fueris; quod præceptam propagandi longius belli fiduciam dissidentibus populis fustuleris; quod facilem exemplo tuo fœderatis Principibus ad ineunda Pacis consilia viam feceris: ac si modò non stabit nisi per Ludovicum, quominus, quotquot experitur hostes, paribus ad concordiam illecebris invitet, nulla mora est, quin eadem liberalitate ac

munificentia, tam utilem, tam gloriosam Religioni
Pacem bene redemptam putet.

Nolite igitur mirari, Auditores, si tot ac tan-
tas nactus belli prosperè gerendi occasiones Ludo-
vicus suavissimâ vincendi cupiditate ultiro tempe-
rârit; si ex eo gloriæ fastigio, quò perpetua quæ-
dam toto belli decursu prosperitas ipsum evexit,
descendere non graveatur ad eas conditiones Pacis,
quas nec hostes ipsi, si vicisse contigisset, postu-
lare sustinuissent: si tot urbium, tot provinciarum
dominus, quas jure belli & relatis toties victorijs
suas fecerat, cedere partem minimè contenen-
dam accelerandæ Pacis gratiâ non dubitet. Pul-
chrum est quidem debellare hostes, victis imperi-
tare gentibus, disjicere arces munitissimas, domito
triumphatòque orbi leges imponere; habet ea laus
illecebras, quæ Heroum animos facile pertentent;
quibus non demulceri tantò difficiens videatur,
quantò quis illas sæpiùs uberiùsque degustârit.

Tamen majus quiddam hodie atque illustrius
ambit Ludovicus, nihil est tam præclaris, tam in-
figubus in titulis, quod amet aut sequatur, nisi
quòd vincendo triumphandòque prostratæ veteri-
bus plagiis Hæresi spem resurgendi deinceps omnem
expectationemque sustulit: hic suavissimus tot lau-
rearum fructus, quòd mercatus hoc pretio tran-
quillitatem, ac pacem placido tandem in portu Re-
ligionem collocavit.

Quàm id unicè spectaveris, Ludovice, penitus
intellectum est, cùm Tu tamen liberalis ac munifi-
cus in donandis belli gravissimi fructibus; tam ri-
gidus idem ac flecti nescius visus es, si quid in ipsâ
Pace sanciendâ sit postulatum, quod Religionis de-
trimento verteret.

Repetebant hostes Argentinam totius Alsatiae
caput, at quo studio, quâ conspirantium animo-
rum pertinaciâ! Unius civitatis æmulatione confla-
tus

tus magnâ ex parte belli tumultus videbatur; nec componendum prius jaetabant, quâm urbs illa priores ad dominos redijset.

At quanto factum id esset Religionis detrimen-
to, Auditores! Conjicite vosmet ipsi, & veterem
civitatis illius conditionem cum hodiernâ compa-
rate. Illa infelici suo fato nausta quondam eos Prin-
cipes, quos Lutheranæ pravitatis error ab avito
cultu seduxerat, easdem & ipsa partes sequebatur,
nec spem ullam revocandæ, quam olim coluerat,
Religionis, videbat affulgere. Adsuit felicibus ad-
ductus fatis Ludovicus: neque prius oblatas com-
munibus votis urbis illius habenas excepit, quâm
pulsâ de sacrario sanctitatis Hæresi, pristinæ Reli-
gionem dignitati redderet.

Ex illo, quâm lætos, quâm uberes eâ in urbe
fructus Religio est consecuta! quantus & quâm fe-
lix incubuit Ludovici labor, suis ut pietati cultus,
templis majestas, sacris veneratio rediret! quâm
multos invitavit opibus, beneficijs devinxit, pro-
vocavit exemplis, ut ad avitum Ecclesiæ gremium
se reciperent! Numerate, si potestis, quot intra
ipsa Argentinæ mœnia, quot ex pagis circumadja-
centibus, ex municipijs, urbibus, colonijs homi-
num millia ejuratâ tandem Hæresi ad ovile Christi
rediérint.

Hæccine novalia tam culta Error impius ha-
buisset? spes succidisset tam lætas in adyta sacro-
sancta recepta rursum Hæresi? hunc Tu, Ludovi-
ce, paternæ solitudinis laborumque fructum per-
cepisses? hanc Religioni labem passus essem inuri?
Imò, imò, ne metue, Religio sanctissima; non per-
mittet Rex optimus eripi tibi bonum illud, quod
ejus ope tanto post tempore recepisti: non alio
gaudebit Argentina Principe, quam Ludovico, ac
quantumcumque reclament illi, qui hanc urbem
sub hæreticæ pravitatis jugo mancipatam nuper te-
nebant

nebant, tu jus in eâ tuum, Ludovici præsidio tutâ conservabis.

Gratulare igitur tibi, fortunata nimirum civitas, non quod conspicuum es celeberrimæ provinciæ caput, non quod tot aggeribus vallata, tot munita præsidijs, tot substructionibus ac repagulis defensa nihil ab hostium impetu metuenda habes; noli tibi tantum plaudere, quod fortissimum Gallæ propugnaculum, Germaniæ clavis, nobilissimum victoriarum nostrarum monumentum potes nuncupari: hæc decora, quæ contulit tibi Ludovicus plurima, tametsi non aspernatur; non tamen eo potissimum places nomine; aliud est in te quod amet multò magis; præ te fers aliquid propter quod unam te, non urbibus modò fortissimis, sed amplissimis etiam provincijs, quas permisit hostium potestati, duxit anteponendam. Te pietatis ille cultus, quo flores; te Religio sancta, quam colis, apud eum commendant: agitur gloria, agitur securitas Religionis illius, quæ nec salva, nec incolamis apud te posset consistere, si tam illum patrum patronum, defensorem, ac dominum perdidisses.

At dum tibi sibi que merito plaudit felix Argentina, Princeps religiosissime; ecce Rinsfæsam audio complorantem, & tot conspicuas Palatinatus urbes communibus omnes querelis fidem tuam deprecantes. Quibus nos, inquiunt, Ludo vice, deseris, vel quod recidimus tandem tuo præsidio destitutæ? Evidem tibi debemus omnes, quod depulsa veterum errorum caligine nobis amica lux veritatis illuxit: id consecutæ beneficio tuo sumus, ut pristinus aris cultus, debita sacris veneratio, pulsa tot annos majorum nostrorum Religio seris tandem nepotibus redierit: tu dominantem mœnibus nostris Hæresim domuisti, coniudisti, depresso: perte libera ruptis catenis & suis emersa tene-

tenebris Pietas regnat ac triumphat. At quid fiet postmodum nobis, quis aderit, quis tuebitur, cùm te vindice ac patrono carebimus? Invalefcet Error, brevi resurget Hæresis, & pulsam de folio per summum nefas Religionem ad priores tenebras damnabit.

Quām erant justæ ejusmodi querelæ, Auditores, tam lubenter à Ludovico Magno exceptæ sunt. Periclitabatur enim in multis Germaniæ totiusque Palatinatus urbibus Religio vera, quam Rex Christianissimus jam dudum exulantem revexerat in hæc loca, cùm eadem in ditionem suam nuper redigisset. Jam verò cedente jns in eas urbes suum Ludovico, nec habebant illæ satis in se roboris, ut Lutheranarum partium fætoribus resisterent; nec spem ullam præsidij suis in Principibus positam vi-debant, quos Germaniæ consuetudo solenni ipsorum jurejurando confirmata impediebat; quomodo veræ ac suæ Religionis in gratiam quidquam molirentur.

Quid faciet Ludovicus? an desertam, indefensam, omni ope destitutam, vel alienis etiam in locis Religionem patietur? quid sua illi pietas, quid sapientia dictitabit? Jubet pro suâ auctoritate Princeps religiosissimus tam iniquos aboleri mores; legem injustam refigi, injuriosum abrogari sacramentum imperat; nec sui juris esse patitur urbes illas quas cedit, nisi suum ipsi Religioni jus atque auctoritas conseretur. Quid tum? obtemperatur pro debitâ invicto Regi reverentiâ; conditio accipitur; fremente nequicquam Hæresi solennis fides obligatur; triumphat Religio, latantur populi, exulant urbes, & quod præstare ipsi per se, cupidi quantumvis & amantes Religionis non poterant Germaniæ Principes, id se Christianissimo Regi debere acceptum gloriantur.

T 5

Sic

Sic videris vinci, Ludovice, tamen ut vincas! sic hostem concilias liberalitate, ut eundem auctoritate coérceas! ita cedis, ut imperes! sic flecteris, ut legem imponas! adeò nihil est quod amore Religionis non facias! adeò regias animi tui dotes in unius pietatis obsequium mancipasti!

O sancta Pietas! ô veneranda majorum nostrorum Religio! quantum invicto Principi, quantum tam illustri patrono ac defensori debes! sed Europa tota, Auditores, ecquid illi minus debet? hoc pars Orationis altera demonstrabit.

II. P A R S.

Et hoc plerumque, inctuosum dicam, an invidendum potius magnæ virtutis fatum, Auditores; ut quanto altius gloriæ fastigium fuerit assecuta, tanto graviores æmulos adversariosque patiatur. Nam seu virtus habet illecebras ex se se, propter quas expetenda videatur; seu merces ipsa virtutis, gloria multò magis allicit ac placet; rarum est extitisse quempiam utraque dote cumulatum, qui non propositus continuò obnoxiusque livoris atque invidiæ telis vixerit. Id verò cùm virtus Gallica, propter insitam quandam excellentiæ supra gentes cæteras prærogativam sensit jam dudum, tum certè extremis istis temporibus illustrius quam antea experta est.

Quare si quis fortè mirabitur, quòd tantâ animorum contentione de oppugnandâ Galliâ certatum sit; quòd junctis viribus gentem in unam universis penè orbis insurrexerit; quòd nullâ fluentium retrò rerum suarum injuriâ hostes deterriti, pertinacem usque belli infelcis animum retinuerint, miretur ille potius, quòd constanter felix ac fortunata, quòd ubique victrix, quòd triumphans domi forisque Gallia ex illis tot tāmque periculosis fluctibus ac procellis emerserit.

Per-

Perstrinxit fulgor ille nimirum oculorum aciem; fuscitavit tanta potentiae vis vetera discordiarum semina; & quoniam ad erigendum tam nobile virtutis Gallicæ trophæum suis unusquisque de spolijs contulerat, tanto facilius adducti omnes, ut quod suum esse crederent, id repetere bello aggrederentur. Addebat fiduciam conjurantium populorum numerus, opes, animi ad rem strenuè fortiterque gerendam parati: non videbatur gens una par esse posse collectis totius Europæ viribus, dum Galliam ex omni parte quasi uno impetu invaderent. Atque ut accenderentur magis ac magis, quotquot in sociale fœdus coierant, ipsa perficiendi operis facilitate; spargebatur sedulò, fore rem unius anni vel alterius: atque inter inducias temporis tam breves vetera Galliam inter Europamque reliquam dissidia, decretorijs demum fatis esse dirimenda.

Neque vero rem aggressi sunt minus viriliter aut celeriter, quam erant solerter meditati. Vidi-
mus primo statim aditu formidolosum terrâ, mari, in litore, in finibus bellum: aderant in procinctu numerosi exercitus, qui Galliæ limites ab Hispaniâ, Italiâ, Germaniâ, Belgio simul obserderent: præerant exercitibus nobilissimi totâ Europâ Principes, tan-
quam pro aris sociisque pugnaturi; classis in utro-
que mari comparata exscensum ab omni parte minabatur; Gallia denique obsecræ instar urbis erat undequaque concludenda. Exultabant hostes in-
terim & nobilissimas hujus imperij provincias par-
tiri inter se, quasi de relatâ jam victoriâ trium-
phabant.

Quis tam commodè sensit de rebus nostris,
aut quis hunc fore tandem formidolosi belli even-
tum ausus esset polliceri; ut non tueri se modò fi-
nibus suis contra tot hostes posset Gallia, sed eos,
ubicumque tandem essent, aggredetur; ut non

vin-

vinceretur unquam, sed vinceret semper ac triumpharet? ut non modò nullam sineret invadì ab hoste partem soli Gallici, sed ipsa fines alienos ingressa, maximas urbes amplissimásque provincias expugnaret.

Hoc tamen est, Auditores, quod contra spem fiduciámque hostium, contra universi orbis expectationem, præter nostra ipsorum vota non viriliter minùs, quām feliciter perfecimus.

Non ego vos supervacanèa rerum à nobis decennio toto gestarum serie remorabor; at si quis vel inter hostes partam hoc bello gloriam virtuti Gallicæ invideret, aut parùm æquus rerum æstimator, aut detractor infidelis; hoc certè illustria tot victoriarum monumenta non tacebunt.

Hoc Camberium, Nicæa, Segnium, Villa-Franca, cum Salucio Mommelianum, Sabaudia ipsa tota cum nobilissimâ Pedemontij parte domita & expugnata memorabit: hoc loquentur Rhodæ, Palamus, Orgelium, Gerunda, Ostalricum, Barcino in Gothalaniâ: hoc Montes Hannoniæ, Attha, Furnæ, Carolopolis in Belgio: hoc in Germaniâ Heidelberga, totque Palatinatûs urbes prædicabunt: hoc victus, fugatus, cæsus hostis ad Fleurusium, ad Britanicum Fretum, ad Stafardam, ad Leusam, ad Stenkerkam, ad Phorcennam, ad Lacobrigam, ad Gades, ad Nervindam, ad Tichim, ad Marsaliam: hoc conatus hostium elusi toties, aut repressi, reæctaæ fraudes, commeatus intercepti, capta & expilata castra, deveætaæ nostros in portus fœderatorum exuviae testabuntur.

Hostis verò Europæ viribus instructus, quid, non ejusmodi dicam, Auditores, non simile, non aliquatenus affine; sed quid fecit tandem quod ostentare possit seris nepotibus dignum robore, numero, virtute, expectatione suâ monumentum? An ita conseruit usquam nobiscum manus, viator ut eva-

evaderet? an oppugnavit urbem aliquam Galliæ,
quam expugnaret?

Quanquam audio quid reponant, video quâ
de re glorientur. Namurcum recepimus, inquiunt:
egregiam verò laudem, Auditores, & dignum tam
ingenti apparatu irophaun! Hæc ergo inchoati
belli fiducia, hic ejusdem felix fortunatiusque pro-
gressus, hic finis tot laborum suit; hoc conjuratus
unam in Galliam universus penè orbis toto decen-
nio tandem perfecit; ut expugnatum priùs à nobis,
vix bene refectum ac munitum, tot suorum clade
ac ruinâ Namurcum reciperent!

Atenim quæ tanta, tam incredibilis, tam nova
cupido Pacis, Auditores; quæ tam aliena parandæ
gloriæ satietas; dum res nostræ tam bellè fluenter?
dum nihil agentibus ac penè otiosis Attha, totiùs-
que Gothalaniæ caput Barcino subjiciuntur? dum
refectis viribus & quasi recentes Gallorum animi ad
novos bellorum labores aspirant? Hoc enim verò
quis sibi persuadeat, Regum maxime, nisi qui ex-
celositatem magnitudinémque animi tui intelleixerit;
qui noverit uno te Pacis studio pugnare & vincere;
qui eā te comparatum indole perspexerit, ut non
tam privatæ gloriæ desiderio, quām tuorum totiùs-
que adèò Europæ commodis pro tenero quodam
parentis communis affectu movearis?

Nam quid aliud, amabo vos, Auditores, Lu-
dovicum adduxit, ut tam impensè studeret Paci?
quid impulisset ad procurandum tam citò illius belli
finem, quod novo semper gloriæ ipsius incremento
peragere? An exhaustum, belli nervus, Æra-
rium, accisæ regni opes, consumptæ privatorum
pecuniæ prorogandi ulteriùs belli ipem fiduciám-
que præripiebant?

Equidem quis neget, amplissimas quasque for-
tunas diuturnitate belli gravioris imminui sensim
ac decrescere? Et hanc habemus optimo Principi
gra-

gratiā singularem, quod dum nova belli subsidia cogeretur accipere, professus sit non semel, nihil malle se rerum omnium, quām ut isto populos onere quamprimum liberaret.

Tamen itāne verò exhaustum Ærarium erat, quod tam florentes alebat copias, tam numerosos exercitus sustentabat, tam multis hominum milibus stipendia sufficiebat? Erat aliquid in Castris militi quod deesset, in præsidijs, quod requireretur, in armamentarijs, quod plenam rerum omnium copiam non ostentaret? An accisæ penitus populorum opes; per quos si stetisset, bellum acrius hoc anno, quām aliàs gereretur? Atque vel ex eo capite, vos olim hostes Gallici nominis, nunc tandem amici, intelligite, quantum Ludovico debeatis, qui populis suis vim fecisse quodammodo visus est, dum vobis honorificam, eamdem & quæstuosissimam pacem concederet.

At si quod rebus Gallicis belli diuturnitas detrimentum attulit, nihil illi, credo, ferendum ejusmodi habuerunt, apud quos fuit perpetua quædam annonæ caritas? qui coactis frustra ad corrogandas pecunias sociorum comitijs, nunquam necessarios in offerentem se annum sumptus invenerunt? à quibus multi quotidie milites ad nos deficerent, quoniam raro ac parcè stipendia persolvebantur? qui factâ jam Pace missas facere sociales copias vix possunt, quia paclam, unde reddant, mercedem non habent?

Verūm attritas fortè, fatigatas, defectas viribus, & longa domitas malorum serie copias habebamus, quas ducere deinceps ad pugnam periculosem fuisset. Hoc querantur illi sanè, apud quos assiduis ac cruentis cladibus decrescere non mediocriter militum numerus, animus infringi, debilitari vires debuerant. Id expostulent, per me licet, quibus nondum bene obligata, quæ fecimus ad Fleurum

sum

sium, ad Leufam, ad Stafardam, ad Stenkerkam, ad Nervindam, ad Marsaliam vulnera quotidie recrudescebant. Timeant illi novi discriminis aleam, qui longâ vincendi desuetudine, non tam ad pugnam, quâm ad certum funus properabant.

Nos verò quid ejusmodi à prorogando bello deterrebat? agite, ubi gentium aut florentiores copiæ, aut numerosi magis exercitus, aut animi ad rem bene gerendam alacriores? quanta singulis in militibus fortitudo, in Ducibus sagacitas, in Imperatoribus experientia, in Principibus regijs sanguinis magnanimitas? quâm vividum, quâm potens, quâm efficax ad decertandum viriliter momentum affert, priorum memoria triumphorum, intactæ atque illibatae virtutis conscientia, & ipsâ vincendi assuetudine indubitata quædam victoriae expectatio?

Quanquam cur aliunde perquirimus testimonia, cùm Principis optimi consignatam literis publicis voluntatem habeamus? Est aliquis vestrum, Auditores, qui literas illas non legerit? Abrogabimus, opinor, Ludovico fidem, cùm in ore atque in oculis omnium profitetur: *eo lubentius abire se ab jure suo, quò faciliorem ad illud persequendum victoriae posteriores viam aperuerant: hanc sè sibi impo- suisse legem, ut parta tot triumphorum monumenta Europa tranquillitati devoferet: videri hunc sibi fru- etum amplissimum moderationis illius suæ, quæ accep- tis armorum injuriâ tot ærumnis mederetur: se in la- cro ponere maximo, quidquid hujusce rei gratiâ fecisset; imo & triumphis quibuscumque præponere voluptatem illam, quam sibi populorum levatio ac felicitas pepe- rissent.**

Et verò tanto alacrius Pacis conciliandæ provinciam sibi depoposcit Ludovicus, quod eo defungi munere præter ipsum nemo potuisset. Agite enim,

* *Ex Epistola Regis ad Episcopos Galliæ pro confecta pace.*

enim, quis difficii bello cum laude desisteret, nisi Ludovicus? Nam, si qua fortes inter viros contentio incidit, scitis, Auditores, quam sit durum cedere, id si sacre sine dedecore non possis. Abjicere arma fractis & exhaustis viribus: post jacturas graves, clades repetitas, amissas urbes, provincias expugnatas inclinare animum ad Pacem: implorare fortioris fidem, cum impar resistendo videare: id quidem necessitatis interdum; at, ut plurimum ignaviæ, imbecillitatis ferè semper indicium est.

Nunc ergo, si factionis inimicæ Principes, qui priores Galliam oppugnaverant; qui de ipsius exercitu conjuraverant, qui certâ vincendi fiduciâ provincias ejus nobilissimas inter se jam diviserant; si nunc, inquam, delusâ expectatione, repressâ audaciâ, accisis propè ac desperatis rebus præ se ferre tedium calamitosi belli incepissent; si cupidi quantumvis bouæ ac necessariæ Pacis, sium illud desiderium non dissimulâsent: si Ludovici clementiam, ut olim, quacumque conditione solicitâsent; an effugissent illi dedecoris & ignaviæ notam? an saltem imbecillitatis opinionem evitâsent? Decebat viros fortes, quales illi sunt, nullis frangi calamitatibus; decebat in adversis rebus affectare constantiam; & dum verè atque ex animo funestam armorum sortem execrarentur, pertinacem nihilo minus bellandi amorem simulare.

At Ludovicus, Auditores, cum in medio victoriarum cursu ita studere Paci visus est, ut miraretur orbis, stuparent hostes, Galli tantum non affligerentur, quantus ad partam domi forisque gloriam, moderationis, clementiæ, magnanimitatis cumulus accessit!

Aliud erat, Auditores, quamobrem Ludovico soli conveniret esse conciliatorem Pacis. Unus erat Rex invictissimus, qui infelicis belli jacturas resarcire

tire quoquomodo, & steriles hostium labores beneficentiâ suâ consolari sine suo damno posset. Dicamus enimverò, quod res, neque id hostes olim nostri diffitebuntur. Cùm grave bellum nobis indixere Fœderati Principes, sperabant plura, nihil tulerunt; involabant in aliena, sua perdidérunt; gloriam deprimendæ Galliæ aucupabantur, depresso ipsimet ac perdomiti, pudoris plurimum dedecorisque, nihil rei fructusque reportarunt. Miserum quid profecto & acerbum fuisset, Auditores, dissociari omnes à se invicem, & spe frustratos suâ, & gravem rerum suarum ja-
eturam expertos.

Quæ pars enim in totâ Fœderatorum ditione tam intacta, tam sana, quæ proprias clades atque ærumnas non deploraret? quæ amissa diurni belli fato multa non repeteret? Dolebat Hollandia effusas temerè in belli sumptus immensas opes, interclusa maria, omnem faciendi commercij ademptam facultatem. Lugebat Anglia occupatam toties nostrorum excursionibus & expilatam classem, erepta navigia, merces abductas. Urbes situ, robore, propugnaculis præstantissimas, direptas, incensas, æquatas solo Germania: partem Belgij primariam, & Gothalaniam totam Hispania: Sabaudia provincias penè omnes captas, domitas atque expugnatas querebatur. In illâ communâ omnium ac publicâ calamitate, quam sibi mutuò præstitissent opem, vel quæ damnorum solatia alijs ab alijs expeccâfissent?

Adfuit illorum spolijs onustus & gravis Ladicus, & quod cuique abstulerat redonans liberaliter, illis utilitatem præclaræ Pacis, sibi gloriam laudemque reservavit.

Celebretur enimverò magnanimitas Alexandri illius Macedonis, qui dum partem orbis nobilissimam victorijs potius quam passibus perag-
ret.

ret, expugnabat urbes, subjeciebat provincias, non animo retinendi, quæ ceperat, sed, ut eadem restituendo, & victis clementiam, & spoliatis liberalitatem ostentaret. Verum eâ re superior Alexandro Ludovicus; quod pugnaret Alexander, ut vinceret; vinceret autem, ut inauditâ fortitudinis specie domitis gentibus insultaret: Ludovicus vero neque animum ad pugnandum, nisi coactus necessitate adjecerit; neque vincere voluerit, nisi ut beatam populis redonaret Pacem, & paternæ in omnes voluntatis significatione omnium sibi animos devinciret.

Nunc igitur discat Europa, quantum munificæ invicti Regis benignitati debeat. Intelligite vos, quotquot malus error, aut rivalis æmulatio sejunxit ab optimo Principe, intelligite, inquam, quod haec tenus frustra dissimulare voluistis; & Ludovicum hodie, quantus quantus est, pernoscite.

Non exhibebo vobis illum invictis circumseptum agminibus, quibus suum ipse robur atque animos inspirat: non disturbantem acies, evertentem moenia, fulminantem ubique ac triumphantem ostentabo. Vidistis talem ac sensistis, quoties de certandum illi vobiscum fuit; & quid vel sibi relictus uni contra fœderatas Europæ vires posset, recentissimo periculo didicistis.

Non proponam illum incredibili amplissimæ mentis providentiâ & sagacitate consilia vestra antevertentem, retegentem dolos, insidias eludentem: talem experti estis jamdudum, & eâ parte æquiores multò, quam cæteris in rebus, singularem ipsius sapientiæ vim suspexitis, & collaudastis.

At ecce obijciam illum vestris oculis, qualem ipse videri Ludovicus se amat, qualem se offert nobis

nobis omnibus, quam & vos, remotâ tandem, quam livor obduxerat, nebulâ, non pigrat agnoscere: pium dico, clementem, consilientem vestris rationibus, & vestros omnium animos suavius etiam Pace, quam hello devincientem. Hæc una est victoria, quam deinceps ambiat; hic triumphus, quem agere de yobis velit, ut studiosos sui & amicos efficiat. Ah! ne vos pigrat jam vinci, quos beneficijs suis Ludovicus aggreditur: hoc date unum, quod unum accepisse gaudeat: hunc per vos gloriæ suæ videat cumulum accessisse; ut quos potentiae, fortitudinis, sapientiae ceterarumque virtutum admiratores habuit, eosdem moderationis suæ sentiat amatores.

Nos interim, si quid Rex optimus liberalius indulxit Pacis gratiâ, quam quod aut sperare vos licisset, aut ipsi vobis pateremur impetriri; tamen feremus æquiūs, si nostram in optimum Principem omnium venerationem, benevolentiam ac pietatem imitari volueritis; nolite nobis hunc invidere fructum Pacis dulcissimum, qui ad reliquos suavius degustandos ingens momentum allatus est.

Quinam verò sint illi reliqui Pacis fructus, statis me tacente intelligitis. Leve hoc censembitis nimicum & nullo ponendum loco, quod pulsâ tot ab hinc annis quies, exacta tranquillitas vetus in hospitium rediere? quod conticuit tandem triste clarificum, & ingratus armorum tumultus quievit: quod ruri securus agricola partis labore manuum frugibus sine metu vel invidiâ vescetur: quod civis in urbe domesticos intra penates cum amicis & numerosâ prole recreabit genium, nihil deinceps sollicitus, quid ad Rhenum, aut Mosam, aut Danubium, aut Padum agatur: quod nemo vel parenti filius, vel filio parens, vel conjux conjugi, vel affini pro-

U 2

pin-

pinquus, vel amicus socio fatalem bellorum aleam metuet, aut eosdem miserabiliter extintos lugebit: quod facta jam viâ commercio liberâ, peregrinæ nostras in urbes gazæ remeabunt, & lætam ubique copiarum abundantiam effundent.

Jam quantus honos bonis Artibus, quanta Literis gratia, qui non postremus tranquillæ Pacis est fructus, accedit. Fateamur quod res est, Auditores, jacent despectæ artes ut plurimùm belli tempore, & obstrepe terribili tubarum sono, vix ac ne vix quidem suavissimi Musarum concentus exaudiuntur.

Nunc quām audientur lubenter, quales excitant clamores ac plausus, quicumque isthæc blandæ Pacis otia, Ludovici curas ac studia dignè celebraverint? Seu regias in eo dotes, eximiam in promovendo cultu divini Numinis pietatem, singularem in componendo regno sapientiam, munificam in sublevandis fortunandisque populis benignitatem extollent: seu privatas lubentius virtutes, comitatem in Aulicos, in domesticos humanitatem, paternum in suos animum prædicabunt. Ingeniosi viri, quotquot estis, ecce vobis ingens ad gloriam, ingens ad promerendam regalem munificentiam aditus aperitur.

At quām acceptus, quām jucundus omnibus accidit recentissimus ille Pacis fructus, felix Hymenæus Augustæ Adelaïdis cum Serenissimo Burgundionum Duce! Personant adhuc aures lætis exultantium populorum plausibus, quibus regales nuptias sunt prosecuti. O felix enimvero dies, qui celebritati pompæ genialis illuxit, & par Amantium nobile felicibus æternum nexibus devinxit.

Quid non ex illâ coniunctione sperare liceat, Auditores, ubi Majestas cum gratiâ, cum pudore gratias, sapientia cum perspicacitate, dexteritas cum elegantiâ, cum Pietate Religio, denique Sabaudie domus

domus vetustissima pariter & illustrissima nobilitas
cum regio Borboniorum sanguine repetitâ toties
cognitione sociatur?

Vivite ambo felices tam faustis ominibus, & in
ipso Pacis gremio conjuncti. Parentum augusto-
rum expectationem, spes Galliæ, populorum vota
cumulate: suis se olim in nepotibus, Amedeus
Illustrissimus Sabaudiæ Dux, Serenissimus Delphinus
agnoscant. Gaudeat Philippus uticus Regis Frater
ex suo sanguine procreandos, qui Galici regni ha-
benas aliquando moderenur.

Tu verò, Ludovice, fruere diu mercede illâ,
quam pollicitus Deus pijs Numinis sui cultoribus,
tibi multis jam abhinc annis impertit. *Fili⁹ tui sicut
novellæ olivarum in circuitu mensæ tuæ.* Psal. 127.
Hoc erat nimirum, quod sentiebat quisque de te,
cùm augustos inter Nepotes regalibus epulis nuper
accumberes: *Ecce, dicebant intra se taciti, nume-
rosam sobolem & Pacem optatam tibi gratulantes,
Ecce sic benedicitur homo, qui timet Dominum, ut vi-
deas filios filiorum tuorum, & pacem super Iſraël.*

Nos verò defuncti tandem gravibus formido-
losi belli periculis, quibus heu! quâm sæpè timui-
mus, ne quid procellæ vis inimica sacrum in caput
peccaret! ut oblatâ jam Pace lætis omnes animis,
ut frequenter illas Vatis regij voces repetemus! *Ut
videas filios filiorum tuorum, & pacem super Iſraël.*

Oratio habita Anno M. D. C. XCVIII.

U;

GLO